

Kirja-arviot

Kirjoittamalla olen hitusen enemmän elossa

Karjula, Emilia, Jaana Kouri ja Tiina Mahlamäki 2024: *Luovaa kirjoittamista tutkijoille*. Tampere: Vastapaino. 176 sivua.

Päivi Rantala

Mihin katosi muusa? Onko hänet siepattu? Kuka auttaisi löytämään kadonneen luovuuden?

Näin voisi alkaa kirja-arvio dekkarityyliin kirjoitettuna. Myös saippuaopperaa tai monologia voisi kokeilla. Ehkä päädyn kuitenkin perinteisempään muotoon, vaikka arvioitava teos houkuttaisi vapaampaan ilmaisuun.

Luovaa kirjoittamista tutkijoille yhdistää teoreettista tietoa, tekijöiden omia kokemuksia ja esimerkkejä sekä kirjoitusharjoituksia. Teos keskittyy tutkimusprosessia tukeviin luovan kirjoittamisen menetelmiin, ja avaa myös tiedon tuottamista luovana prosessina.

Teoksen kirjoittajat ovat humanistisen alan tutkijoita, joilla on kokemusta erityisesti etnografisesta kirjoittamisesta ja monenlaisten tekstien tuottamisesta. *Luovaa kirjoittamista tutkijoille* ammentaa kaikkien kirjoittajien kokemuksesta ja erityisosaamisesta (ks. esim. Karjula 2020; Karjula & Mahlamäki 2017).

Teoksen peruslähtökohtana on ajatus siitä, että tutkimuksen tekeminen on luovaa työtä, jossa järjestelmällisyyden ja sitkeyden lisäksi tarvitaan kykyä heittäytyä, kokeilla ja tunnistella uusia näkökulmia. Näin kirjan perusajatus nostaa esiin sekä toiminnan, asenteen että ruumiillisuuden.

Koska kirjoittajat ovat humanisteja, he ovat suunnanneet teoksen erityisesti humanistisen alan tutkijoille harjoituksia. Teoksen näkökulmia voi kuitenkin soveltaa yhtä lailla esimerkiksi yhteiskuntatieteissä, ja mikseivät ne toimisi myös teknisillä aloilla, kuten vaikkapa arkkitehtien, insinöörien tai fyysikkojen kanssa. Olen omassa opetuksessani teetättänyt luovan

kirjoittamisen harjoituksia menestyksellä ainakin kasvatustieteiden, yhteiskuntatieteiden, historian ja taiteen alojen opiskelijoilla.

Tekijät ymmärtävät luovan tieteellisen kirjoittamisen työskentelytavaksi, jossa sitoudutaan noudattamaan tieteellisen kirjoittamisen sääntöjä, mutta jossa "mahdollistetaan tieteellisen tekstin kuvittelu eri tavoin hyödyntämällä luovan kirjoittamisen menetelmiä ja näkökulmia." Luova kirjoittaminen tarkoittaa kirjoittajien mukaan intuitiivista, vapaata ja rentoa kirjoittamisen tapaa, joka voi viedä kirjoittajansa ennakoimattomiin suuntiin. Vapaassa kirjoittamisessa oleellista on hiljentää hetkeksi sisäinen kriitikko ja unohtaa kielioppisäännöt. Näin luovan kirjoittamisen hetki, kirjoittamisen äärelle asettuminen, saattaa mahdollista jotain, mitä ei ole etukäteen suunnitellut. Luovaan kirjoittamiseen liittyy riskinotto, sillä koskaan ei voi tietää, mihin prosessi lopulta johtaa. Ja sehän voi olla pelottavaakin, onhan suoran moottoritien ajaminen helpompaa kuin umpimetsässä ryskääminen tai syysmyrskyn liukastamalla kalliolla liukastelu.

Leikillisyyttä ja vapaata kirjoittamista

Kirja etenee leikillisen otteen esittelevästä johdannosta kirjoittajien esittäytymiseen: jokainen esittelee itsensä ja suhteensa kirjoittamiseen. Näin jokainen tekijä tulee lukijalle tutuksi, ja ajatus omasta äänestä saa kirjan rakenteessakin paikkansa. Luvussa "Pääosassa kirjoittaminen" keskitytään otsikon mukaisesti kirjoittamiseen itseensä: kirjoittamisen tapahtumaan, sekä kirjoittamiseen toimintana ja menetelmänä.

Teos esittelee paljon erilaisia harjoituksia, joita voi käyttää esimerkiksi jumituksen kohdantesaan, ja avaa sitä, miksi harjoituksia voi ja kannattaa tehdä.

Muistiinpanojen tekemistä käsittelevä luku on suoraan hyödynnettävissä opetukseen, ja myös kokeneemmalle tutkijalle se tarjosi hyviä vinkkejä siitä, miten muistiinpanoja kannattaa tehdä, ja miksi. Onneksi kukaan ei nähnyt punastumistani tekstin äärellä: olen surkea muistiinpanojen tekijä, ja käytän ihan liikaa aikaa niiden hallinnointiin, etsimiseen ja turhaan työhön, kun en muista, mitä mistäkin löytyy. On kuitenkin hyvä muistaa, että "kirjoittamista" ei ole vain valmis teksti, vaan myös ideointilappuset, epämääräiset merkinnät puhelimesta, tai muistiinpanot luetusta, ovat yhtä lailla osa kirjoitusprosessia.

Muusat ja jaetut äänet

Teoksen rituaaleja ja innostajia käsittelevässä osiossa esiin nousevat kirjoittamista mahdollistavien rituaalinen luominen sekä symboliset ja konkreettiset kirjoittamista edistävät asiat. Ja tietysti muusat.

Millainen olisi oma kirjoittamisen muusani? Ehkä se olisi flanelliasuinen ja takkutukkainen tyyppi, joka sukeltaisi kahvikupin reunalta sulavasti kierteellä. Juuri ennen hyppyä se huu-taisi: Pylly penkkiin ja kirjoittamaan!

Muusaakin voi mielessään kuvitella, mutta myös ihan konkreettinen havainnointi on kirjoittajalle oleellista. Teoksessa pohditaan moniaistisuutta ja havainnoinnin merkitystä kirjoittamisessa erityisesti aistietnografisen tutkimuksen näkökulmasta. Tämänkaltaisen lähestymistapa sopii erinomaisesti niin perinteentutkimuksen kuin vaikkapa historian tutkimuksen

avuksi. Kirjassa nostetaan esimerkiksi aistietnografian, jossa menneisyyden aistikokemuksia voidaan tulkita esimerkiksi valokuvien avulla. Yhtä lailla voisi ajatella, että esimerkiksi paikkoihin liittyvät aistiharjoitukset voisivat olla hyödyllisiä.

Äkkiseltään ajatus kaunokirjallisesta kirjoittamisesta osana tutkimuksen tekemistä saattaa säikäyttää tutkimusorientoituneen kirjoittajan. Monia kaunokirjallisen kirjoittamisen keinoja voi hyvin toteuttaa myös tutkimuksen tukena. Esimerkiksi rakenteeseen ja aloittamiseen liittyvät tyyli- ja muotoharjoitukset voisivat olla hyödyksi kaikille kirjoittajille. Tyyllilajin vaihtaminen tai draaman kaaren hahmottaminen auttaa oman tekstin syvällisemmässä ymmärtämisessä.

Kaunokirjalliset keinot voivat tukea prosessia tai olla osa tutkimustekstiä. Taiteen aloilla ja esimerkiksi taideperustaisessa tutkimuksessa, mutta myös historiatieteiden alalla, on viime vuosina (ja jopa vuosikymmeninä) toteutettu erilaisia kirjoittamisen ja julkaisemisen tapoja ja muotoja (esim. Morrison & Rantala 2023; Ruukku-journal; Sjö 2023; Taide tietämisen tapana). Luovaa kirjoittamista tutkijoille -kirjan kirjoittajat avaavat omia kokemuksiaan, joissa he ovat runoissa työstäneet haastatteluaineistoa. Kaikkiin aineistoihin tämänäntyypinen lähestymistapa ei tietysti sovi.

Kirjan loppupuolella muistutetaan, ettei kirjoittaminen tapahdu tyhjiössä, eikä kirjoittaja kirjoita yksin. Teoksen kirjoittajat ymmärtävät luovuuden olevan yhteisöllistä ja käytännöllistä toimintaa, ja tiedon tuottamisen tapahtuvan kommunikoinnin prosessissa; luovuus syntyy vuorovaikutuksessa niin ihmisten kuin muiden toimijoiden ja myös tekstien kanssa. Yhdessä kirjoittaminen on oma lajinsa, mutta kirjoittaessaan tutkija ja teksti keskustelevat aina muiden tekstien kanssa. Kirjoittajat kysyvätkin oivaltavasti, miten muiden tutkijoiden sekä myös aineiston erilaiset äänet omassa tekstissä kohtaavat.

Kirjoittaminen tukee ajattelua

Miksi tutkijan sitten pitäisi uhrata aikaansa luovalle kirjoittamiselle? Eikö riitä, että osaa kirjoittaa muotoon sovitettua tutkimustekstiä?

Kirjoittaminen on iso osa tutkijan työtä. Omat kokemukseni kirjoittamistyöpajojen vetämisestä ovat kuitenkin osoittaneet, että monet tutkijat kirjoittavat vain niin sanottua asiatekshtiä. Käyhän se niinkin, mutta kuten käsillä oleva teos muistuttaa, vapaan kirjoittamisen harjoitukset voivat auttaa saamaan uusia ideoita ja selvittämään ongelmia, sekä kehittämään omaa ilmaisua. Kirjoittaminen on myös ajattelun ja uuden tiedon tuottamisen menetelmä.

Kirjoittajat huomauttavat myös, että esimerkiksi väitöskirjassa on oltava tekstin sisäistä vaihtelua: teorioiden ja metodologisten valintojen avaaminen ovat kieleltään erilaisia kuin vaikkapa aineiston esittely tai oman position avaaminen. Luovan kirjoittamisen keinot voivat auttaa löytämään erilaisia tapoja tuoda tekstiin mielenkiintoa ja monipuolistamaan äänten valikoimaa.

Kaikista oleellisinta on kuitenkin kirjoittamisen ilo. Jos kirjoittaja ainakin ajoittain nauttii tekstin tekemisestä, on todennäköistä, että lukijakin viihtyy sen parissa. Teos kysyykin, miten tämä ilo välittyisi valmiiseen tekstiin, ja miten voisi kirjoittaa tavalla, joka houkuttaisi lukijan jatkamaan lukemista.

”Hitusen enemmän elossa”

Luovan kirjoittamisen oppaita löytyy englanniksi hyllykaupalla, ja suomeksikin ihan kiitettävä määrä. Tutkimuskirjoittamiseenkin löytyy oppaita ja ohjeistuksia, mutta tälle kirjalle on paikkansa. Teoksen kirjoittajat ovat kaikki tutkijoita, jotka ovat kirjoittaneet ja julkaisseet paljon monenlaisia tekstejä. He avaavat oman kokemuksensa ja esimerkkien kautta luovan kirjoittamisen harjoituksia osana tutkimusprosessia ja sen soveltamismahdollisuuksia omaan tutkimukseen. Kirjoittajat antavat oman äänensä näkyä, ja kertovat myös ”jumikohdista”.

Tutkimusorientaatio näkyy tarkoissa viittauksissa, teoreettisten taustojen avaamisessa, ja runsaassa lähdeluettelossa. Runsaista viittauksista huolimatta teksti on helppolukuista ja etenee sujuvasti. Tässä mielessä kirja on hyvä esimerkki sanomastaan: on mahdollista kirjoittaa hyvin ja ilmapasti, ja samalla keskustella muiden tutkijoiden ja teoreettisen kirjallisuuden kanssa. Kirjaa voi käyttää myös käsikirjana, josta voi poimia sopivan harjoituksen kirjoitustyöpajaan tai esimerkin yliopisto-opiskelijoiden opetukseen. Teos antaa kokeneellekin kirjoittajalle uusia näkökulmia.

Yhtä harjoitusta (”Älä kirjoita”) testasimme kollegan kanssa hieman tuunattuna väitöskirjatutkijoille suunnatussa työpajassa ja totesimme, että se kyllä toimii, mutta vaatisi kenties pidemmän lämmittelyn ja enemmän aikaa. On myös hyvä muistaa, että jos tutkijalla, etenkin aloittelevalla sellaisella, ei ole kokemusta luovasta kirjoittamisesta, aloittaminen ja niin sanotusti juonesta kiinni saaminen voi olla haastavaa. Uskallus ja rohkeus kokeilla kehittyvät ajan myötä, ja niissä auttaa turvallinen ympäristö, jossa omia rajoja voi koetella. Oma lukunsa on myös se, mihin tarkoitukseen tekstejä kirjoittaa. Teoksen esimerkit osoittavat sen, että vaikka tekstiä ei koskaan julkaisisi missään, se voi olla oman prosessin kannalta tärkeä.

Teoksen alussa kirjoittajat avaavat ajatuksiaan siihen, miksi kirjoittavat. Emilia Karjula pohtii: ”Kirjoittaminen tuottaa minulle tunteen siitä, että olen hitusen enemmän elossa. -- -- On mukavaa, ettei elämisen painoa tarvitse kantaa kokonaan yksin, vaan osan siitä voi sysätä sanojen kannettavaksi.”

Tästä on helppo olla samaa mieltä.

Kirjallisuus

Kouri, Jaana. 2017. *Vesikuljettaa ääntä: Autoetnografinen tutkimus Lypyrin kylän historiantuottamisesta*. Turku: Turun yliopisto.

Karjula, Emilia ja Tiina Mahlamäki (toim.). 2017. *Kurinalaisuutta ja kuvittelua: näkökulmia luovaan tietokirjoittamiseen*. Turku: Kustantamo Tarke.

Morrison, Kevin A. ja Päivi Rantala (toim.) 2023. *Historical Research, Creative Writing, and the Past; Methods of Knowing*. New York: Routledge.

Karjula, Emilia. 2020: *Sommitellut muusat. Rituaali ja leikki luovan kirjoittamisen prosesseissa ja kirjoittajaryhmän toimissa*. Helsinki: ntamo.

RUUKKU. Taiteellisen tutkimuksen kausijulkaisu. <http://ruukku-journal.fi/fi>

Sjö, Karoliina, 2023. *Kirjoitettu minä. Kirsti Teräsvuoren nuoruusajan päiväkirjakertomus 1916–1923*. Turku: Turun yliopisto.

Kurki, Teo, Jari Martikainen, Tuija Saesma, Saara Jäntti ja Sari Pöyhönen (toim.) 2025. *Taide tietämisen tapana*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 137, Jyväskylän yliopisto.

Filosofian tohtori, dosentti Pälvi Rantala toimii kulttuurihistorian yliopistonlehtorina Lapin yliopistossa.